

45. 10

DISSERTATIO INAUGURALIS MEDICA
DE
**SAPONIS VSV
MEDICO**

QVAM
P R Æ S I D E
D. IOANNE HENRICO SCHVLZE
MEDICINÆ ELOQVENTIÆ ANTIQVITATVM ET
PHILOSOPHIÆ PROFESSORE PVBLICO
ORDINARIO

ACADEMIÆ CÆSAREÆ NATVRÆ CVRIOSORVM ET
REGIÆ SOCIETATIS SCIENTIARVM BERO-
LINENSIS SODALE

PRO GRADV DOCTORIS

Ad d. Septembr. Anni M DCC XXXVI.

PVBLICE DEFENDET

IOANNES IOSEPHVS LVDWIG

BOBISCHAVIENSIS, EX COMITATV GLACENSI ARTIVM LIBERALIVM
ET PHILOSOPHIÆ MAGISTER.

HALÆ MAGDEBVRGICAE

Typis IOAN. CHRIST. HILLIGERI, Acad. Typogr.

1

SALONIS VSV
MEDICO

D. JOHANNI HENRICO SCHWABE

ACADEMIAE CAESARIS PALATINAE
REGIAE SOCIETATIS MEDICORUM

PRO GRADU DOCTORIS

JOHANNIS JOSEPHI LUDWIG

Q. B. F. Q. V.
DISSERTATIO INAUGVRALIS MEDICA
DE
SAPONIS VSV ME-
DICO.

§. I.

Aponis, vndiquaque per vniver-
sam Europam hodie cognitissimi
& quotidiani vsus, nomine intelli-
gi concretum aliquod ex sale lixi-
uo & pinguedine quadam, iusta ar-
te combinatis, adeo apud omnes
notum & peruulgatum est, vt ver-
ba perderet, qui docere illud vellet. Est autem hoc
nomen, quemadmodum res ipsa, Germano - Celtica
originis, forteque antiquitatis apud amplissimam illam
gentem vltimæ, certe indefinitæ: quis autem ex vete-
ribus illum commemorauerit ante C. PLINIVM SE-
CVNDVM, naturalis historiæ conditorem, equidem
nondum cognoui vllum. Necessarium existimo illum
statim initio huius dissertationis audire *Libr. XXVIII. cap.*
XII. ita scribentem: Prodest & sapo. Gallorum hoc inuen-
tum ruralandis capillis, ex seuo & cinere; optimum fagino &
capri-

caprino; duobus modis, spissus ac liquidus. Uterque apud Germanos maiori in usu viris quam feminis.

§. II.

Manifestum est, hoc quidem tanto teste, quod sit sapo inuentum Gallorum, Germanis etiam usu tritissimum. Idem confirmat nomen ipsum, in hodierna tam Gallorum quam Germanorum lingua permanens. Dicitur enim Gallis *Savon*, Belgis *Zepe*, Germanis inferioribus *Sepe*, superioribus *Seiffe*. Plinio succurrit MARTIALIS, qui quidem saponis nomine non vitur, sed usum aliquoties describens, vocat *spumam Batavam* aut *causticam*, ut & *pilam Mattiacam*, sine dubio inde, quod Mattiaci, quos inter Germanos refert PLINIVS *libr. XXXI. c. II.* saponem, ad tonforum commodiorem usum, in pilas formatum, primi excogitarunt, easque Romanis transmiserunt. Neque vlla est ratio ex antiquitate eruta, quæ vel Græcis vel orientalibus populis tribuere, non dicam inuentionem saponis, sed vel usum & cognitionem possit, nisi satis demum fero, ac longo tempore post illos auctores, ex quibus modo retulimus.

§. III.

A Romanis saponem, eiusque usum, tam in re familiari, quam medica, acceperunt Græci: nisi forte omnino proxime ab ipsis Gallis eum didicerunt. Testem hic habeo incertæ quidem ætatis, qui tamen forte PLINIO nihil aut parum inferior fuit. Non possum quin adducam illum, eiusque verba, notatu sane dignissima commendem illis, qui rei medicæ fata per diuersas gentes eruere cordi habent. Ita autem scribit A-
RE-

RETÆVS Cappadox *de curat. diurn. lib. II. cap. XIII.* Inter innumera alia medicamenta Celtarum, quos hodie Gallos vocant, nitrosi quoque illi sunt factitii globi, quos saponem vocant. Illis, inquam, globis corpus in balneo detergere optimam est. Hunc deinde sequuti AETIVS & PAVLVS ÆGINETA saponis pariter meminerunt: quorum testimonia suis locis adducenda nunc referuntur.

§. III.

Forte tamen videbitur aliquibus nos aberrasse multum tam ab origine inuenti, quam ab ætate, qua primum commemoratum sit. Trahent huc aliqui loca prophetarum IEREMIÆ II. 22. & MALACH. III. 2. sed saponem nostrum ibi non exstare, facile docebunt consulti philologiæ magistri. Neque ad nos pertinet apud veteres crebro commemoratum *σμήγμα*, quod in Latinum sermonem adsumtum ita est, ut non raro videas pro saponem poni *smegma*. Sed veteres percurrenti vix alia smegmata occurrent, nisi quæ sunt *epipasmata*, pulueres sicca forma plerumque adhibendi, aliquando admixto oleo, aut quodam decocto, distemperandi: vnde FOESIVS & GORRÆVS, veterum auctorum doctrinis nixi, nomen smegmatis, qua talis, compositioni puluerulentæ tribuunt. Exempla talium videre licet apud AETIVM *lib. VI. cap. 54.* quem locum tanto magis iuuabit inspicere, quia videre ibi licet laudatos *Saponem Constantini*, aliumque *Andree Comitum*, ubi smegmata, id est pulueres absterforii, saponem Gallico excepti, atque vsus tempore decocto lupinorum diluendi proponuntur.

§. V.

Mirari autem subit cur doctissimus & in HIPPOCRATE versatissimus FOESIVS, vbi de smegmate agit, prorsus oblitus fuerit illius loci, qui *de morb. mul. l. §. 91. p. 478. edit. Linden.* legitur, & vbi smegma meracius, aut dilutius multa aqua factum, commemoratur, quod vteris mulierum exulceratis iniiciendum sit. Quo loco sane non intelligi posse videntur illi veterum pulueres smeectici, planeque manifestum est sermonem haberi de lixiuio; & diserta mentio adiecta facis vini nos adducit ad illam combustam & in sal, quod tartari nos vocamus, conuersam, aqua autem deinceps affusa in illam migrantem. Eius vsum non ignorasse Græcos, sed familiariter eo vsus fuisse, ex aliis possem etiam probare, sed nunc sufficiat DIOSCORIDES, qui *libro V. cap. 132.* ample de eo agit: idemque parandi modum ex cinere sarmentitio *cap. 135.* demonstrat: vt & *libr. I. cap. 186.* ex ligno ficus combusto faciendum innuit, nihil dissimulans, quod de vnus lixiuii vsu a se dicta, ad cetera etiam ex aliis paranda pertineant. Et quamquam smegmatis nomine non vtitur Dioscorides, qui pro lixiuio significando *νοξίαν* semper dicit: hoc tamen non potest efficere vt inde contendamus apud Hippocratem male accipi smegma pro lixiuio: notum enim est quam multa nomina hic antiquissimus medicinae parens alia notione adhibuerit, quam insequuti; multisque apud ipsum frequentibus alia fuisse a recentioribus substituta. Sic in ipso hoc, quem laudauimus, sermone vini facem alia appellatione significat, quam Dioscorides, alique vel eiusdem vel insequuti æui.

§. VI.

§. VI.

Qui vero ex antiquissimis saponem commemorant, eiusque usum medicum ostendunt, ad vnum omnes de externo tantum, variis morbis applicando, loquuti deprehenduntur: nisi indulgentior eorum meritis etiam Dioscoridem intellexisse aliquid de interno usu, vel prorsus præmonstrasse eundem, existimare velit. Nam ubi *lib. I. cap. 186.* de crematorum ficus sarmentorum cinere sic scribit: *propinatur & ad sanguinem in grumos concretum, itemque contra præcipitationes, rupta atque conuulsa, cum aquæ cyatho recens excolatum lixiuum, admisto olei exiguo*: omnino videmus materiam omnem, ex qua fit & constat sapo, laudari & intro dandam commendari: ex quo potuissent sane veteres, potueruntque recentiores, quicumque primum ausi sunt saponem deorandum præbere, ad id permoueri & adduci. Sed quia satis longo multorum sæculorum iintervallo non apparet ille usus in medicorum libris: non facile mouebo vt inuentum hoc vel Dioscoridi, vel vlli medico tribuam: quum fieri possit vt & hoc medicamentum, sicut fere omnia efficacia, a plebe casu forte inuenta & inter eam usu diuturno trita, sero tandem medici didicerint, inque suos libros traduxerint.

§. VII.

Inter illos, qui medicinam cum auctoritate docuerunt, & saponem ad internos vsus reuocare primum ausi sunt, merito quidem refertur FRANC. SYLVIVS, gloria illa scholæ quæ Lugduni in Batauis floret: cuius verba inferius dabimus. Enimuero certum mihi est argu-

argumentum, quo efficiam SYLVIVM non excogitasse hanc medicinam, sed a plebeis hominibus olim frequentatam, sui iudicii auctoritate ornatam, in scholas & libros introduxisse. Nam qui sæculi XIV. initio in scholæ Oxoniensis collegio Mertoniano docuit, & aulæ regiæ deinde sua arte inseruit, IOANNES DE GADDESSEN, *rosæ Anglicanæ* auctor, ubi interna icteri remedia docet, hæc quoque ponit: *aliqui tamen crocum in ista passione & saponem dant ignorantes, sed non curo.* Puto manifestum esse ignorantibus, id est in schola non edocetis, tribui usum saponis, quem ipse non probabat cum reliquis Rabbis sui temporis: adeoque ab illo inde tempore ad SYLVII ætatem, inter plebeios manifeste, donec ab vno persuasi plures, WILLISIVS, ROBERTVS BOYLE, aliique nobilissimi & illustres viri, usum publicum, & apud omnes, aut plerosque saltem, frequentatissimum reddiderunt. Atque hæc nunc de fati saponis dixisse sufficiat.

§. VIII.

His vero prælibatis accedimus ad breuem considerationem eorum, ex quibus fit sapo, modique, quem in conficiendo illo obseruant: quem quidem nemo hic postulabit tam accurate tradi, vt inter saponarios coctores magister hinc fiat: sed quantum sufficit medico, qui talia æque supponit ab aliis peragenda, quemadmodum omnium metallorum excoctionem artificibus id profitentibus relinquit, & linteorum, corii, vitrorum, confectionem opificibus, a quibus accepta illa adhibet, quando vsus postulat. Descripserunt itaque saponis conficiendi rationem OTTO TACHENIVS in *Hippocrate*

erate chymico cap. VI. & amplius etiam eandem tradidit celeberrimus Vir HERM. BOERHAAVE in *Chymia P. II. processu. 77.* quo merito ablegamus lectorem plene edoceri cupientem. Nobis sufficit principia saponis constitutiva & materialia indicauisse, quæ sunt lixiuum alcalinum, & pinguedo, sine animalis sine vegetabilis regni. Et ex animali quidem regno seuum quoduis, & medulla, immo etiam liquidiores illæ pinguedines, ex cetis paratæ, huic scopo inseruiunt, vsque adeo vt asseri possit omnem pinguem eorum substantiam, ab adherentibus modo membranis liberatam, & ex ossium cauernulis decoquendo prius eductam, saponi conficiendo inseruire. Ex vegetabili regno oleum oliuarum ceteraque expressa, vt amygdalarum, nucum, scopo saponarii idonea deprehenduntur. Batauos oleum cannabinum adhibere dicunt conficiendo saponi viridi. Lixiuium autem, quo acrius reddatur, ex cineribus & calce viua, certa proportione coniunctis, parandum est: quanquam alii existimant addita calce effici vt lintea minus inde ledantur: quippe quæ a mero alcali cinerum valde reddantur fragilia.

§. VIII.

Quoniam vero in illo sapone, qui pro linteis repurgandis experitur, non adeo curiosus in pinguedinibus selectus adhibetur, saepeque in seuo ex dissitis regionibus allato dubium sit, quam sana illa animalia fuerint, vnde desumptum id fuit: atque in re familiari solertiores matres familias videamus toto anno colligere, quicquid in culina reiuiculum est, ossa, lardi inutilia resegmina, ea-
 B que

que pinguedinis accipiendæ causa decoquere : omnemque a candelis defluam pinguitudinem eodem fine destinare ; quæ homini per os talia assumpturo abominabilia videntur, ipsique medico ea suasuro metum non immerito incutiunt : ad vsus internos trahendus sapo vtique debet ex optimis & purissimis parari, vt oleo oliuarum purissimo, aut amygdalarum vel nucum expresso optimo, aut denique ex pinguedinibus purorum animalium, eorumque sanissimorum, optimis. Quamquam enim ab acrimonia lixiui vere ignea, & ea decoctione, quæ accedit, expectari posse videatur, vt consumat & alteret, quicquid aduersum ab morbofis constitutionibus adhærescere potuit : longe tamen consultius vtique fuerit hominis curandi nobilitatem in tali re cogitare, præsertim quum abunde suppetant proba talia, & sine magno sumtu facile comparari queant.

§. X.

Inter ea, quæ ad saponem conficiendum adhibentur, recenseri video alia quædam, quæ non omnibus solent in vsum vocari. Sic NICOL. LEMMERY, tam in *curf. chymico p. m. 722.* quam in *dictionary mat. med.* commemorat amyllum adiici a nonnullis, non quidem ex vlla vera necessitate, sed vt citius indurescat, siccescat, magisque albeat. Eodemque auctore discimus Ambianos saponem nigrum ex amurca, lixiui & cineribus stanni conficere; si modo recte interpretes mentem eius reddidit: nam sua lingua loquens non iam ad manus subuenit. Sed SAM. DALE nigrum fieri ex addita fuligine scriptum reliquit. Hispanos saponem suum Indi-

co,

co, vel alio simili pigmento, cæruleum efficere idem auctor testatur. Taceo lubens, quæ medici subinde addant, vt non cognosci facile possit, crocum, curcumam, coccionellam, balsamum Peruuianum & similia, quæ colorem & odorem commendent.

§. XI.

Ex dictis iam patet non vnum esse genus saponis, sed admodum varia hinc & inde per Europam celebrari. Gallos video primas deferre Hispanico, qui in vrbe Alone (*Alicante*) coctus fuit, secundas isti, qui ex Carthagine noua infertur. Apud nos fere ceteris omnibus præfertur a Venetis allatus, quem adhibere solent, quicumque ad vsus internos aliquem desiderant: quem admodum pro lauandis & extergendis linteis maxime laudant & expetunt Numburgensem, in hoc quidem tractu: in aliis alios experiendo cognouerunt præstantiores, iisque, qui domi parantur, præferendos.

§. XII.

Non vacat nunc multum dispicere de eâ causa, quæ efficit vt alcali & pinguedo in vnum corpus spissum & durabile coalescant, adiuuante motu agitatorio, & igne, tam intimius miscente, quam humidum, quo alcali solutum est, in auras dissiicente. Chymicorum quidem aliqui, cum OTT. TACHENIO, rem reuocant ad id, vt ex alcali manifesto & acido occulto in oleo, fiat ali- quod neutrum salis saporis: sed alii, inter quos eminent Exc. BOERHAAVIUS, minus se fidere huic ætiologiæ eo ipso produunt, quod admodum verecunde & breuiter

hic loquuntur. *Est credibile*, inquit vir summus, *acidum vinculi vicem gerere in hac combinatione*. Certe quod TACHENIO in mentem venit de neutro & falso sale, magnopere vereor vt se probaturum sit rem per experimenta ad sensuum iudicia reuocaturis. Non enim gustus hic falsum, sed alcali, etsi minus acre, deprehendit; & solutus sapo, si misceatur heliotropii succo aut syrupo violarum, effectus omnes edit alcalinorum. Sed hic non vacat, vt dixi, nec placet nunc chymicam ætiologiam curatius agitare.

§. XIII.

Saponis perfecti proprietates sunt, vt absque deliquio ad liberum aerem duret, & adeo non emolliatur, vt potius magis magisque siccescat & induretur: Vt aqua totus resoluatur, non sine multa magnaque spuma, si vel aliquo instrumento, vel manu interagitemus, vel calor ab igne accedat: vt commercium cum spirituosissimis, tam illis, quæ phlegmatis aliquam portionem habent, quam iis, quæ rectificatissima, artis trito loquendi vsu, vocantur. Sed nisi calor accedat, vix ad pellucidam & fluidam solutionem peruenies, nisi multo adiecto spiritu. Affudi binis drachmis purissimi spiritus vnâ vnciam, imposui arenæ calidæ, soluebatur saporis fati fluidæ: sed quam primum refrigerescebat, instar gelatinæ densabatur. Addidi alteram vnciam, & aliquantulum reddebatur fluidior solutio. Sed vbi tertia etiam accedebat, tunc demum tenuis, fluidissima, pellucida & aliquantum ex flauo viridescens, instar vini Rhenani nondum vetustatem adepti reddebatur, manente in fundo

do aliquo, non multo sedimento, quod penitus solui respuebat. Eandem saponis quantitatem spiritui debiliore iungebam. Vncia vna sic satis reddebat fluidam solutionem, quæ etiam in frigido manebat, sed multum sedimenti habebat spissi, & gelatinosum quid præ se ferentis: quod nec ab vncia dimidia noui spiritus addita omne soluebatur.

§. XIV.

Claram solutionem, per chartam traiectam, instillato oleo vitrioli albo tentauimus. Sine magna, imo vix notabili cum ebullitione incidebant guttæ. Limpida instar vini solutio turbabatur, vbi forte per horam relicta fuerat, superius ascendebat bona quantitas olei oliuarum puri, fluidi, limpidi; ad fundum resederat album concretum, satis notabiliter acidum, quia iustam instillandi acidi quantitatem non licuerat æstimare ob ebullitionis a primis guttis obscuritatem, cuius iam turbato liquore plane nullum remanebat signum. Sed ipsemet liquor, qui post separationem medium tenebat, colorem priorem, vino Rhenano supparem, conseruabat. Diluebatur portio solutionis vinosæ pari quantitate aquæ, vnde lactescebat quidem, sed nec ad fundum aliquid, satis longo tempore, deiciebat, nec oleum dimittebat. Quamprimum autem acidum vitrioli addebatur, separatio prompte fiebat, sed cum hac notabili circumstantia, quod oleum spissum, tanquam frigore coagulatum, supernatabat, quod tamen sola a manu incalescentia ad fluiditatem se patiebatur redigi.

B 3

§. XV.

§. XV.

Apparet ex dictis quam non intime oleum, aut quodcunque pingue, sali lixiyo iunctum sit in sapone, quum tam facile, & fere nullo labore, disiungantur, & oleum, sui iuris factum, a nexu omnino discedat. Idem experieris in sapone Germanico, qui cum seuo paratus fuit, quem si vel aqua diluas sufficienter & acidum vitriolicum affundas, illico in partes discedere & pinguedinem ad summum ferri conspicias. Minus hic scopo satisfacit acetum vini, etiam destillatum, quod æqua quantitate cum soluto in aqua sapone mixtum satis diu stare videas, antequam notabilis secessio fiat: quum saponis veneti solutio spiritu vini facta, vbi miscebatur isti suppar quantitas aceti destillati, illico turbaretur, & oleum sui iuris factum ad summum locum emitteret.

§. XVI.

Ceterum saponis vis in coniungendis aqueis ac pinguibus notior est, quam vt hic opus sit ad eam demonstrandam verbis. Quicquid enim in linteis ac laneis sordium a pinguibus inhærescit, auferre aqua & lotricum industria non valent, nisi accedat lixiuium: hoc vero rite adhibito facile emaculatur istiusmodi suppellex. Recludit enim sapo pinguium alias cum aqueis non facile conciliabilem texturam, atque se, qua parte ipsemet pinguis est, cum similibus & homogeneis facile coniungit: quatenus autem salem alcalinum, aqueorum commercio idoneum, secum affert, simul efficit vt aqua eodem pertingat, quo sal illud cum pingui iunctum

Etum intravit. Non multa sunt cognita, quæ idem efficiendi viribus a natura instructa sunt. Ex iis autem, quæ facile comparari possunt, nominasse sufficiat duo ex animali regno, vitellum scilicet ouorum & bilem, de quorum efficacia & multiplicibus visibus hoc loco multum dicere, nimis alienum existimo, quum neminem existimem dubitaturum, quod in virtute illa coniungendi pingua aquosis conueniant; si quis autem dubitet, se ipsum facillime possit experiendo conuincere.

§. XVII.

Progredimur ad considerandum quid vero simile fit saponem, nostro corpori interius vel exterius adhibitum, posse efficere. Quum vero remedium hoc antequam a medicis admitteretur, vulgi experimentis diu fuerit tritum, adeoque experimentis multis suadentibus meruerit, vt in rationalium quoque praxin adoptaretur: sequemur in hac consideratione ordinem rei gestæ, & secundum progressum experimentorum, quibus laudem & locum inter præsidia medica consequutum est, ratiocinii lineas ducemus. Existimo enim male eos docere, qui uno quasi imbri effundunt vim generalium assertorum, tamquam medicina a ratiociniis orta fuisset, & sufficeret hæc ætas ad eandem a priori, vt loquimur, instruendam. Et quia non potest dubitari, quin antiquissimus vsus sit externus, ab illo vtique decet capere huius sermonis exordium.

§. XVIII.

§. XVIII.

Vix operæ pretium duco multis immorari isti vsui, quem Gallis & Germanis saponem præstitisse PLINIVS nos docet *l. c.* Si quem iuvat de capillis veterum Germanorum rutilantibus aliquid recognoscere, poterit adire magnum HERM. CONRINGIVM, & finem libelli de habitus corporum Germanicorum antiqui ac noui causis considerare. Dignior consideratione erit vsus ab ARETÆO commendatur, *vt elephantiorum corpora sapone in balneo detergantur.* Quibus rationibus ductus id suaserit, colligimus ex doctrinæ huius viri his capitibus: Morbum istum & in penetralibus totum hominem occupare, & exterius totum amplecti. Esse ergo omni præsidiorum genere pugnandum: Assiduas lotiones, & ad corporis humectationem, & ad noxios humores difflandos, mire conducere. Sed quoniam pinguedinosæ sordes (*τὰ πικρόεννα*) cuti mordaces sint, crebra ablutione earum opus esse: eoque maxime conducere saponem, quippe quo ad extergendas e linteis pingues sordes nihil sit efficacius. Nihil video in hoc ratiocinio, quod non iustum putem: nec habeo quod addam, nisi forte id vnicum, in gratiam occupati lectoris, ne credat integram curationem ab hoc vno promitti.

§. XVIII.

Aretæo consentiens PAVLVS AEGINETA *lib. IV. cap. I.* ad elephantiasin fere eadem, aliqua etiam ipsis verbis, commendat. Sed amplius propagat ad vitiliginem

nem etiam ac prurientes affectus curationis rationem, ita ut eadem laudet remedia elephantice adhibenda, quæ vitiliginosis, & his quæ elephantice. Nec hic video, cur non quadret remedium, ubi est idem indicans. Porro video iam antiquum saponis usum externum cosmeticum, id est, nitore faciei nativo conservando destinatum. Placet, quam AETIVS *lib. VII. cap. 6.* laudat, compositio, ubi sapo Gallicus medulla ceruina, cera, amylo & mastiche adiectis temperatur, & vsui domestico præscribitur. Non malo enim consilio acrimonia saponis nimia obrunditur addita pinguium & lubricantium copia: quum cuticulæ tenerior textura crassescat tandem quotidiana acrimonia actione. Nec possum, quin ex eodem AETIO *lib. VI. cap. 54* cum laude recenseam saponem Constantini defluxionibus & rheumatismis destinatum. Sapo Gallicus, additis quibusdam discutientibus, ut myrrha, sarcocolla, aloe, costo, ut & tonico-adstringentibus, rosis rubris, balauftiis, thure, permixtus, vsus tempore dilui debet vino & parti laboranti induci, deinde, postquam super ea inaruit, abluui.

§. XX.

Mansit hic vsus scholæ medicæ per omnia deinceps sæcula commendatus, ut sapo, nostris quidem moribus, spiritu vini ad linimenti consistentiam emollitus, partibus dolore rheumatico aut arthritico vexatis inducatur: vel cum necessariis adiectis in emplastrum redactus imponatur. Notum est *emplastrum diasaponis Tachenii*, quod & *saponatum Barbette* vocatur, & parum discre-

discrepat ab illo *miraculosi* nomen promerito, aut isto, quod Mauritio Principi Nassouico inscribitur: quorum certe virtus in hoc genere decubituum resoluen- do est spectatissima; praesertim si tutioribus anodynis iungatur, ut illis de cicuta, vel de hyoscyamo. Si modum, quo agunt & iuuant, verosimilem quaerimus, haud scio an longe aberraturi simus, si saponis alcalicam naturam aduocare in summam cutem humiditates existimemus, a qua ipse porro emollitus sese poris profundius insinuat, inque illis obhaerentem offam pinguedinosa-terream resoluit, & ad exitum faciliorem, dum a tergo sequentes humores eandem propellant, dispositam reddit. Dum interim aliqua etiam portiones in poros introducentes receptae, solidas, quas contingunt, fibras ad vegetiorem motum extimulant, a quibus impulsae fluida celerius progrediuntur: unde secretiones & excretiones promoueri non tam credimus & conceptu mentis imaginamur, quam experimendo discimus; quum sapo abdomini teneriorum applicatus aluum saepe fatis cito & notabiliter solvat.

§. XXI.

Conspicuis est, qui plerumque fatis cito percipitur, effectus mitigatorius pristinorum dolorum: cuius quidem beneficii aliquam partem tribuere licet rigidarum fibrarum relaxationi, a pingui pariter ac humido allatae: sed maximam deberi equidem existimo sublatae molestiarum causa. Nam dum exitum pororum occludentem materiam emollit, & egredi facit intus subsistentes & subsistentes halitus, a quibus tensio & inflatio

flatio dependet: simul aufert radicem & originem totius mali, & fidissimi remedii omnes partes explet. Paulo tamen difficilior videtur ætiologia verosimiles illius fructus, quem sæpe referunt ab usu saponatorum exterius applicatorum, quibus molestiæ, quas perferunt, satis profunde hæere intus, & in ipsis visceribus, videntur. Sic nominibus suis indicari facile possent superstites & recte nunc valentes homines, quibus in gravibus molestiis hypochondriacis, quarum sedes, ex pathologiæ præceptis, cum summa verisimilitudine, ad iecur vel lienem referri debebat, opem optatam attulit sapo vel inter emplastra, vel linimenti instar, inductus aut impositus regioni hypochondriacæ. Enimvero ut toto die videmus abdominis visceribus illico affricari multa incommoda, si ex aliqua causa factum fuit ut pori in superficie eius, quin etiam in extremis partibus, hiantes pertinacius occluderentur: puto equidem intelligi quoque posse qui fiat, ut fructus reclusorum pororum ad illas partes redundet.

§. XXII.

Ad vsus externos ille quoque pertinet, quando sapo, vel solus in debitam formam redactus, vel cum aliis mixtus, ano intruditur, ut deiectionem ventris inuitet. Misceri potest saccharo aut melli, felli bubulo aliquantum inspissato, nitro, aliisque intentioni præsentis accommodatis. Quomodo sapo hic quidem operetur, vix Oedipo ad coniectandum opus fuerit. Nam dum propria, quantumvis moderata, acrimonia influxum per poros intestinales materiæ humidæ adducat,

ipseque hinc solvatur, tenacemque porro mucum intestini latera obducentem resoluat, omniaque lubrica reddat: efficit ut motus peristalticus undulatorius, desuper propinuens, contenta intestinorum facilius promoueat & expellat. Sunt qui enematibus etiam saponem indere solent, proque his seorsim laudant nigrum: sine dubio ob illam causam, quia mollis ille est, & facilius in decocto diluitur. Ratio fructus, quem affert, & modus, quo iuuat, non erit, credo equidem, diuersus ab illo, quem de sapone albo indicauimus.

§. XXIII.

Tempestiuum nunc videtur progredi ad usum saponis internum preferendum, & rationes indagandas, quibus operationem suam peragat. Ad icterum curandum commendari eum a FR. SYLVIO supra diximus. Exstat locus *prax. medic. lib. I. cap. 45. §. 75.* En verba eius: *quouis sapone ad drachmam circiter vnā in calente lacte dissoluto, & sacchari tantillo edulcato, atque bis aut semel saltem in die usurpato, aliquoties curauī feliciter icterum.* Ad di debet §. 10. vbi hæc habemus: *huc refero saponem tum cum oliuarum, tum cum raparum oleo, vel balænarum pinguedine paratum, itidemque lacte solutum & assumtum.* SYLVII commendationem plures repetierunt, suæque experientia testimonio remedii bonitatem confirmarunt: quibus adducendis parco, ut temporis rationem habeam. Aetiologiam boni successus quærit SYLVIVS, tam in eo, quod lixiuo sale suo soluat in ductu biliario intestinali obstructionem, quam in beneficio olei seu pinguedinis, quæ partem saponis constituit, quaque obtundat acumen salis volatilis & spirituosus in bile dominium habentis.

§. XXIV.

§. XXIV.

Equidem admitto illos modos, quum sanæ rationi neutrquam repugnent: sed cogitandum relinquo annon alius, &, vt puto, nobilior admitti insuper debeat. Sanguinem rite constitutum esse medicinam vniuersalem grauiter docet medicorum nostri sæculi venerandus parens, *Illustris FRID. HOFFMANNVS medic. Systemat. tom. I. pag. 81. §. 16. schol.* Iam vero testatissimum est ictericorum sanguinem adeo esse deprauatum, vt in aliquibus ne gutta quidem rubicunda conspecta sit. Atqui sanguis rubicundus non fit, nisi supplementum perpetuum chyli albi adsit: chylus autem albus fit ex pinguibus assumptorum partibus cum elemento aqueo rite iunctis. Hæc vero coniunctio duorum heterogeneorum vt fiat, opus est conciliatore. Talis autem est ordinarius quidem bilis: sed quum hæc in ictericis vel deficiat, vel male constituta sit; opus est succedaneo: quale saponem esse dubio caret. Hic igitur lacte dissolutus, quando ad duodenum defertur, simul eo delata ex ventriculo pinguis & aquosa rite coniungit, simul saponacea deterfua indole dissoluit & aufert quicquid tunicam villosam forte obsidet tenacius, adeoque chyli mixtionem perficit, eidemque nouum in vasa chyli-fera ingressum, hincque ad sanguificatoriam officinam aditum parat. Quo facto bonus sanguis successiue paratus, cetera in hepate expedit & ad statum naturæ congruum reuocat.

§. XXV.

Enimuero præter hunc insignem fructum, ex variis compositum, elucet etiam alius haud contemnendus,

& a posteriori, vt loquimur, cognitus, nimirum anodinus & antispasmodicus, quo quidem stricturas partium firmarum præternaturales & crispaturas dolorificas conspicue aufert, hisque ablatis secretiones & excretiones ad ordinem naturæ congruum redire permittit. Hunc nolim etiam in isteri curatione insuper haberi; sed magis clare apparuit in virgine quadam, quæ instanti menstruorum purgatione aliquoties corripiebatur insigni cardialgia synoptica, cum motibus vomitoriis, sudore frigido, palpitatione cordis. Huic omnium malorum, haud leuiter terrentium, finem attulit saponis solutio in lacte facta & exhibita. Alium noui post diuturnam alui occlusionem colicis vehementibus doloribus vexatum, vt nihil viderentur proficere enemata bina iniecta, iamque res ad voluulum spectaret, cui suafu cuiusdam, non quidem medici, præbebatur sapo debili spiritu solutus & cum iuscule calido sumendus, a quo auxilium spe & expectatione maius ac citius consequebatur.

§. XXVI.

Quo magis adducor vt credam illud beneficium, quod sapo præstat in mictu cruento ab vsu cantharidum, teste BOYLEO *ir. de remed. specif.* apud C. I. LANGIVM *part. II. pag. 61.* citato, non solum ab obtusis spiculis caustici cantharidum salis esse deducendum, verum etiam ab virtute generali anodina & antispasmodica. Quid? quod in ipsis conuulsis epilepticorum, præcipue infantum, motibus præclare sese gerit, vt ex practici cuiusdam celeberrimi communicatione habeo, qui quam plurima experimenta, in hanc rem prouide instituta,
recen-

recensuit. Eodemque auctore scio, quod in calculi a renibus ad vesicam difficili & dolorifico descensu operæ pretium insigne faciat, vt & in suppressione vrinæ a quacunque causa spasmodica.

§. XXVII.

Atque hæc nunc sunt, quæ mihi de usu saponis medico, tam interno quam externo, innotuerunt. Super est vt quædam contra illius usum vel allata a quibusdam, vel verosimiliter adferenda, non reticeam. Opponent aliqui forte, quod sapo sit vomitorius, si trustum eius in iusculo præbeat, teste DAN. LVDOVICO in *pharm. modern. sæc. accommod. diss. I. cap. de vomitor.* Enimvero non obseruatus fuit ab aliis hic effectus: forteque idea nauseabundi hominis, & conatus voluntarius plurimum hic faciunt. Alii dicunt ventriculum ab usu eius grauari. Id primo quidem assero a me numquam obseruatum. Forte ipsi dederunt saponem Germanicum, cuius pinguis substantia grauatiuum sensum, adhærescendo villis ventriculi, induxit, si forte multum acidi inuenit, quod cum alcalino coiens vnionem partium dissoluen- do abstulit. Nam si id accidat illis, qui cum oleo paratum saponem sumserunt, ab illo non poterunt molestiam sentire, de reliquo autem non vereor vt quisquam extimescendam putet discessionem partium saponis, quum illa non fiat, nisi acidum se iungat lixiuioso sali: quod tunc non aget ex natura priori valde caustica, sed salis medii vires exferet, vtique naturæ amicas.

§. XXVIII.

Obiicietur forte, & vt existimo, non iniuria, quod ab ISBR. DIEMERBROECKIO in tractatu *de peste lib. II. cap.*

cap. III n. 6. sapo male commendatus fuerit. Hoc, inquit, pestis tempore animaduertimus foetorem illum, qui excitabatur ab aqua saponata, in qua sordida linteamina lauabantur vel lota erant, & aegris & sanis maxime noxium fuisse. Illud enim notatu dignum saepissime obseruauimus, nempe in illis aedibus, in quibus nulla adhuc pestis erat, si linteamina sordida aqua & saponate nostrate, ut in Belgio moris est, illic lauarentur, eo ipso die, vel interdum postridie, duos tresue, simul peste correptos fuisse, ipsique aegri testabantur foetorem aquae saponatae sibi primam & maximam alterationem intulisse. Enimvero hoc dictum secundum quid, ut in scholis loquimur, non debet absolute capi. Illud enim tantum consequitur, quod magni BOERHAAVENII verbis chemia p. II. process. 73. subiungimus: in morbis, ubi vitæ timetur a putredine dissolvente & tabefaciente humores, pestis eiusdem usus, ut in peste varisque putridis crebro constitit. Atque hæc nunc de saponate dicta

SUFFICIENT.

00 A 6326 (1)

VD 18

ULB Halle 3
004 103 416

45.11

DISSERTATIO INAUGURALIS MEDICA

DE

SAPONIS VSV MEDICO

QVAM

PRÆSIDE

D. IOANNE HENRICO SCHVLZE

MEDICINÆ ELOQVENTIÆ ANTIQVITATVM ET
PHILOSOPHIÆ PROFESSORE PVBLICO
ORDINARIO

ACADEMIÆ CÆSAREÆ NATVRÆ CVRIOSORVM ET
REGIÆ SOCIETATIS SCIENTIARVM BERO-
LINENSIS SODALE

PRO GRADV DOCTORIS

Ad d. Septembr. Anni M DCC XXXVI.

PVBLICE DEFENDET

IOANNES IOSEPHVS LVDWIG

BOBISCHAVIENSIS, EX COMITATV GLACENSI ARTIVM LIBERALIVM
ET PHILOSOPHIÆ MAGISTER.

HALÆ MAGDEBVRGICAE

Typis IOAN. CHRIST. HILLIGERI, Acad. Typogr.

